

У НОВОМ САДУ У ЧЕТВРТАК, 28. ДЕЦЕМБРА 1902.

* ГОД. XXVII. *

ПОЗОРИШТЕ

* БРОЈ 28 *

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Извлази за време бављења новоришине дружине у Н. Саду свака о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 80 п. а на страну 1. кр. 20 п. месечно. —

ИЗВЕШТАЈ

управнога одбора „Друштва за српско народно позориште“ о своме годишњем раду и о
стању српског народног позоришта за пословну годину 1901/1902.

(Поднесен главној скупштини 28. новембра (11. децембра) 1902.

Славна Скупштина!

Част нам је за пословну годину 1901/2. поднети славној Скупштини извештај о радњи управнога одбора и о укупном стању српског народног позоришта од лајске главне скупштине до овогодишње.

Од лајске главне скупштине уписали су се и примљени су до сада за нове чланове „Друштва за српско народно позориште“ ови родољуби и корпорације, и то: I. Са уплатом троструке чланарине у износу од 300 кр.: 1.) Гђа Марија Паланачка, велепоседница у Сомбору; — II. Са уплатом двоструке чланарине у износу од 200 кр.: 2.) Ђорђе Дунђерски, велепоседник у Новом Саду; 3.) Др. Гедеон Дунђерски, велепоседник у Новом Саду; — III. Са уплатом чланарине од 200 кр., прописане за корпорације: 4.) Прва Сентомашка Штедионица у Сентомашу; — IV. Са уплатом целе прописане чланарине од 100 кр.: 5.) Јеврем Ћивнички, велепоседник у Сентомашу; 6.) Др. Никола Игњатовић, адвокатски кандидат у Сент-Андреји; 7.) Федор Павловић, свршени правник и жупанијски веџбеник у Сомбору; 8.) Озрен Павловић, свршени гимназиста у Сомбору; 9.) Гђа Даринка Георгијевићка, рођ. Бугарска, у Сомбору; 10.) Гђа Ана Павловићка, рођ. Бикарева, у Сомбору; 11.) Гђица Теодора Павловићева, кћи дра Симе Павловића у Сомбору; 12.) Др. Михаило Пупин, професор на универзитету у Њујорку; 13.) Никола Милићев, месар у В. Кикинди; 14.) Јован пл. Новић, ц. и кр. капетан у

Каменици; — V. Са уплатом од 40 кр. и обvezom за исплату остатка од 60 кр.: 15.) Др. Васа Јакшић, адвокат у В. Кикинди; — VI. Са уплатом од 20 кр. и обvezom за исплату остатка од 80 кр. у року од 3 године дана: 16.) Коста Бугарски, адвокат у Сомбору; 18.) Др. Стеван Поповић, варошки физик у Сомбору; и 19.) Милутин П. Бикар, трговац у Сомбору.

На овом меству ваља нарочито споменути, да је родољубиви члан друштвени др. Сима Павловић, жупанијски физик у Сомбору, уписао у чланство овога друштва целу своју породицу, и то: своју супругу гђу Ану, своју ћерку гђу Теодору и своје синове Феодора и Озрена, са исплатом целе чланарине. Управни одбор изразио му је најтоплију захвалност на том племенитом чину.

Исто тако ваља с похвалом напоменути, да је родољубиви поверилик и члан овога друштва др. Давид Коњовић, адвокат у Сомбору, и ове године скупио и уписао 4 нова члана, а прошле године уписао их је једанаесетицу. Управни одбор изјавио је и њему своју захвалност.

Нека им је обојици и на овом месту изречена јавна захвалност и признање на родољубивој ревности. Угледали се, дај Боже, и остали родољуби наши у њихову ревност и заузимљивост око унапређења нашег народног позоришта!

Од већ примљених чланова друштвених подмирили су течајем ове године целу своју

чланарину: 1.) Коста Георгијевић, велепоседник у Сомбору, и 2.) Чеда Милутиновић, чиновник „Српске Задруге“ у Н. Саду, те им је послана чланска диплома.

Ове године преминули су ови чланови друштвени: 1.) Коста Обрадовић, трговац у Вршцу; 2.) Барон Јован Живковић Фрушкагорски, предстојник кр. хрв. зем. владе у миру у Загребу; 3.) Панта Ј. Јовановић, грађар и трговац у Митровици; и 4.) Гавра Пантелић, велепоседник и умировљени шумар у Товарнику. — Нека је слава и вечан спомен овим преминулим члановима!

У лајском годишњем извештају јављено је славној Скупштини, да су затођењене дипломе за чланове овога друштва и да су уручене члановима Новосађанима. Сад нам је част известити, да су почетком ове године чланске дипломе, заједно са штампаним „Описом и тумачењем“, разаслане и свима члановима друштвеним са стране, који су исплатили целу чланарину. Управни Одбор нада се, да ће ова уметнички израђена диплома позоришна подсетити и привући наше родољубе, да се од сад више уписују у чланове овога друштва, те да том лепом дипломом оките свој дом и њоме се подиче као видљивим знаком и доказом њихова родољубља и љубави према овом народном заводу. Уписом у чланство и уплатом чланарине умножиће се и фонд позоришни, а тиме ће се осигурати и опстанак нашем народном позоришту. Дај Боже, да нова диплома прибави овом друштву што више чланова!

Славној Скупштини поднесен је претпрошле године извештај у погледу осигурања завештаја Тителске политичке општине из године 1862. у износу од 600 кр. У тој ствари учињено је од стране општине и овога друштва све што је било могуће. Но скупштина жупаније бачке није одобрила одлуку тителске општинске репрезентанције: да свој члански прилог од 300 фор. или 600 кр., који је општина тителска још 1862. вотирала српском народном позоришту, исплати за шест година дана без камате, и то у оброцама по 100 кр. годишње. Услед тога подноси управни од-

бор славној Скупштини о том потраживању позоришном засебан извештај с предлогом, да се тај неплативи члански прилог брише.

Покојни родољуб др. Никола Крстић, државни саветник и књижевник у Београду, завештао је између осталих легата на доброворне цели и српском народном позоришту легат од 500 динара. Нека му је слава! Учињени су нужни кораци за исплату тога завештаја.

Пок добротворка Маца Моканова, рођ. Јанкова, из В. Кикиндје завештала је овоме друштву легат од 200 кр. Легат је већ исплаћен. Слава јој!

„Коло српских девојака новосадских“ приредило је трећег дана Божића 1901. у Новом Саду концерат са игранком у којој је фонд српског народног позоришта. Чист приход од те забаве изнео је 1265 кр. 06 ф. Та знатна свота прибројана је фонду позоришном. Честитом „Колу српских девојака новосадских“ као и свима родољубивим суделацима и суделачима на доброворном концерту изјављена је јавна и писмена захвалност. Нека и сада са овога места приме усрдну захвалу на том племенитом дару!

„Коло Младих Срба“ у Будимпешти послало је 560 кр. као прилог од Беседе, коју је године 1899. приредила Српска Академска Омладина у Бешти. Тај је чисти приход од те Беседе био управно на мењен заводу за васпитање Српкиња „Св. Мајка Ангелина“, али, пошто се тај завод није досад основао, припадаје та свота српском народном позоришту као прилог Српској Академској Омладини у Бешти. На том знатном и лепом прилогу изјављена је јавна и писмена захвалност. Топла хвала нека је и овде изречена како Српској Академској Омладини у Бешти тако и Колу Младих Срба!

Управни одбор учинио је потребне кораке, да се осигура завештај пок. члана Ђорђа Ф. Недељковића из Нов. Сада, који је поверио овоме друштву на руковање „Фундацију у припомоћ глумцима и глумицама“ од 10.000 кр. Чист приход од те фондације имао би се на Скупштини позоришпој сваке године поделити као награда заслуж-

ним, солидним и напредним глумцима и глумицама. Га фундација ступила би у живот после смрти удовице покојникove Анастасије Недељковићке рођ. Станковићеве, која ће доживотно уживати приход од те фундације.

И ове године стигло је српском народном позоришту разних добровољних прилога, а дарошаше их: 1.) Честита управа Штедионице у Вуковару 100 кр. Иста Штедиопица прилаже већ толико година редовно годишње знатне прилоге овом пародном заводу, на чиму јој усрдна хвала. — 2.) Задруга за предујмове у Руми послала је свој годишњи прилог од 30 кр. — 3.) Гђа Софија дра Тоше Недељковића у Земуну с. ушила је и послала 36 кр. — 4.) Јосиф Соколовић, кр. министарски сесретар у Бешти, послала је свој годишњи прилог од 10 кр. — 6.) Гђа Аполонија Николића, капетаница у Петроварадину, приложила је 20 кр. — 7.) Гђа Јулка Рацковићка из Дарде послала је свој годишњи прилог од 7 кр. 30 ф. Ова родољубиња обећала је, да ће, док је жива, сваке године по толику свету прилагати. — 8.) Милош Мијатовић, велепоседник у Новом Саду, 10 кр. — 9.) Нина Николићева у Илавци 7 кр. 30 ф.; — и 10.) Јован Миланковић из Даља 8 кр. — Свима овим родољубивим прилагачицама и прилагачима изјављена је захвалност, а сви прилози обнародованы су у српским новинама.

Још је у лајском годишњем извештају јављено, да је управни одбор решио у начелу, да се у згодно време прода кућа позоришна у Араду, коју је пок. Гавра Јанковић из Арада оставио овоме друштву као „Фундацију ради подмирења потреба српског народног позоришта у Н. Саду“, од које се „приходи од главнице не могу трошити све дотле, док иста не нарасте на 50.000 фор.“ Лајска скупштина пристала је на ту продају и поверила је управном одбору, да у том погледу учини претходне кораке. Управни одбор покушао је продају те куће путем јавне дражбе, која је одржана 9. октобра о. г. На дражби је понуђена свата од 18.000 кр. Доцније је

понудио један купац 19.000 кр. а други 20.000 кр. Управни Одбор није могао пристати на те понуде, јер су те свете врло мале. Пошто су цене кућама у Араду јако пале, пошто је ова кућа стара, те би се морала чешће оправљати, даље, пошто поси мало прихода и пошто један купац у последње време нуди за њу 22.000 кр., решио је управни одбор, да се предложи главној скупштини, да овласти управни одбор, да може речену кућу продати на јавној дражби бар за 22.000 кр., али испод те цене никако. О томе се подноси славној Скупштини засебан извештај и предлог.

Повереник друштвени и члан управнога одбора др. Стеван Малешевић, адвокат у Сенти, издао је као старатељ и ове године под закуп закладну земљу Ђене Брановачког и жене му Иде рођ. Вујићеве у Сенти у износу од 20 дистриктских ланаца. Годишња закупнина износи 1200 кр.

По рачуну главне благајне позоришне од 1. јуна до 31. децембра 1901., који се засебно подноси Скупштини, износи активно стање фонда српског народног позоришта 31. децембра 1901. у свему 75,371 кр. 27 ф. Према активном стању од 31. маја 1901. у износу од 83,235 кр. 06 ф. показује се мањак од 7863 кр. 79 ф.

Осим исказаног активног стања има ово друштво још у непокретностима: 1.) 20 дистр. ланаца земље у Сенти као закладу Ђене Брановачког и жене му Иде рођ. Вујићеве, и ту земљу ужива ово друштво; — 2.) Двокатну кућу у Араду, коју је као фундацију завештао позоришту пок. Гавра Јанковић; — и 3.) 55 катаstralних јутара земље у Сенти као завештај пок. Јулијане Ковачићке рођ. Смиљанове из Мола; но ту земљу доживотно ужива доброворчин муж Јоца Ковачић, трговац у Молу.

По рачуну благајнице друштвене од 1. јуна до 31. дец. 1901. износи „Пензиони глумачки фонд“ свега 10.921 кр. 91 ф. Према лајском стању од 9,625 кр. 55 ф. умножио се тај фонд са 1296 кр. 36 ф.

Пензионом глумачком фонду даровао је родољубиви члан овога друштва г. Лаза

Дувјерски, велепоседник у Н. Саду, знатан прилог од 500 круна.

Осим тога припало је пештионом глумачком фонду још прилога од приређених представа у корист томе фонду, и то: 1.) од једне представе у Сомбору 398 кр. 70 ф., и 2.) од једне представе у Сентомашу 300 кр.

Српска народна позоришна дружина давала је од 16. маја 1901. до 29. јануара 1902. представе у овим местима: у Карловцима, Тителу, Ст. Пазови, Руми, Митровици и Новом Саду. Приход од позоришних представа у тим местима износи 45.257 кр. 47 ф., а расход 44.914 кр. 02 ф. Према томе било је сувишка 343 кр. 45 ф. — Сувишака било је у овим местима: у Тителу 4 кр., у Митровици 176 кр. 31, и у Н. Саду 2391 кр. 47 ф.; — а дефицита било је: у Карловцима 1946 кр. 91 ф. и у Руми 281 кр. 42 ф., а у Ст. Пазови изравнан је приход са расходом.

Осим поменутих места походило је наше позориште даље до сада у овој години још и Сентомаш, Сомбор, В. Бечкерек, Темишвар, Турски Бечеј и В. Кикиндук, а сада се налази у Панчеву. О приходу и расходу из тих места поднеће се идућој Скупштини извештај.

И ове године одобрене су свима члановима наше позоришне дружине, после свршених представа у Темишвару, Ферије или одмор од месец дана, и то од 1. јула до 1. августа о. г. по стар. кал. По истекају тога одмора продужене су представе у Тур. Бечеју. Управни одбор одобрио је тај одмор на молбу управитеља и наших глумача нарочито ради њихова опорављања од напорног рада и многог путовања, а и из тога разлога, што у то време, кад су највеће врућине и кад свет највише ради пољске послове, позориште не може отићи ни у које место а да не претрпи велики дефицит. Из тих разлога одобрене су Ферије од месец дана.

Управни одбор обратио се опширном и образложеном представком варошком представништву новосадском, с молбом, да одреди нашем народном позоришту годишњу припомоћ, као што даје и мађарском

позоришту. Ради решења те молбе захтевао је славни Магистрат новосадски ових дана рачун и прорачун позоришни од прошле године, што је и учињено.

Са управама позоришним у Београду и Загребу обновљен је опет узајамни и међусобни споразум, који је и пре постојао између овога друштва и поменутих управа, и то у погледу примања глумаца. Тај ће споразум бити од користи за наша српско-хрватска позоришта, јер ће се тим начином избеги многе неприлике, које се често догађају приликом ангажовања глумаца.

Управа и чланови кр. српског народног позоришта у Београду прославили су 10. (23.) јануара о. г. светданом представом 40-годишњицу глумовања Милоша Цветића и жене му, 25 годишњицу редитељства Цветићева и 15-годишњицу књижевног рада на српској драми. И ово друштво постало је на дат прославе јубиларима браздјавни поздрав и честитку.

И ове године је обнављана гардероба за нашу позоришну дружину, која је доста оскудна и сиромашна. Нарочито је направљено неколико нових српских историјских одела, а прећашња стара одела су оправљена и обновљена. Принова и обнова позоришне гардеробе стаје сваке године много трошка.

Од страпе управнога одбора издане су путем управитеља окружнице свима члановима наше позоришне дружине, у којима су им саопштена поштрана упутства и наредбе у погледу певања и похађања проба и представа, а сви су строго опоменути, да се владају у свему строго по правилима, која су прописана за српску народну позоришну дружину.

Како се прошле године било приметило, да су односи међу појединим члановима позоришне дружине били такови, да поред њих није могло бити оног међусобног додира, који је безусловно потребан за успешан рад позоришта: то су настојањем управнога одбора, а уз добру вољу старијих глумаца, изглађене извесне размирице и завладали су у дружини опет спољниви одношаји и унесен је у дружину дух мира, слоге и добре воље, те се тако у прика-

зивању позоришних дела показао леп успех, који стоји на висини глумачке уметности.

Позоришни одсек набавио је и ове године неколико добрих позоришних комада, од којих се неки већ приказују на напоју позорници, а неки се припремају и приређују за представу.

Коровођа наше позоришне дружине Антоније Освалд поднео је ових дана оставку на свом звању. Коровођа је јако потребан нашем позоришту, пошто се у нашој позоришној дружици сада више негује певање него пре, јер се чешће дају комади с певањем, који, као што је познато, доносе увек највише прихода. С тога је управни одбор одмах изабрао за новог коровођу г. А. Улриха, капелника кр. српског народног позоришта у Београду, који ће 1. јануара 1903. наступити своју дужност.

Члан овога друштва и управнога одбора, омиљени народни песник и позоришни писац др. Змај-Јован Јовановић у Каменици, прославио је 24. новембра (7. децембра) о. г. своју 70-годишњицу. Приликом те прославе поздравили су лично слављеника и честатали му у име овога друштва: начеоник друштвени др. Лаза Станојевић и подначеоник А. Хаџић. Нека је слава народном песнику и књижевнику Змај-Јовану Јовановићу!

Подначеоник друштвени А. Хаџић вршио је и ове године у име овога друштва надзор над позоришном дружином, и то бесплатно, из љубави према овом народном заводу.

Према одлуци лајске главне Скупштине друштвене под бр. 6/Г. С. ех 1901. расписан је управни одбор стечај за деловођу српске народне позоришне дружине са годишњом платом од 1800 кр. Између пријављених компетената изабрао је управни

одбор Перу Данкулова из Б. Бечкерека. Но исти се касније захвалио на избору, пошто није пристао на постојећу уредбу о делокругу деловођском. За тим је расписан нов стечај, на који се пријавило врло мало компетената, те се није приступило избору. Управни одбор намеран је, да учини неке целисходне мере ради уређења административних и економских послова код позоришне дружице. Ако би управном одбору пошло за руком, да те мере произведе, постигло би се, за чим се тежило, кад се крејирало место посебног деловође. Не пође ли то за руком, управни ће одбор по ново расписати стечај за деловођу позоришног.

Благајница друштвена сконтрована је и прегледана више пута и нађена је свагда у реду.

Писцима оригиналних позоришних дела, као и неким композиторима, издаване су и ове године за њихова дела и композиције у име награде 5% тантијеме, које им припадају од прихода њихових приказаних комада.

Неким општинама, певачким друштвима и дилетантским позоришним дружинама давана је и ове године дозвола за приказивање неких позоришних дела, а давани су им и неки комади у прешису.

Наše народно позориште давало је и ове године готово у сваком месту представе за ђаке и децу са врло малом улазницом, а исто тако и недељне представе за народ са спуштеним ценама.

То је у главним потезима радња управнога одбора у овој пословној години. Осим тога посвршавано је још многа других редовних послова, који не спадају у оквир овога извештаја.

Управни одбор моли славну Скупштину, да овај извештај изволи одобрити и узети на знање.

ПИСЦИ, ПУБЛИКА И УПРАВИТЕЉИ.

Под тим натписом објављује виконт Д' Авнеј у „Revue des deux mondes“ чланак о данашњим француским позоришним приликама. Пре свега описује величанствени

успех, који уме да покаже „Société des auteurs et compositeurs dramatiques“. Том друштву био је оснивач Скриб а основало се године 1829.; права јуристичке особе за-

добило је године 1837. Сва париска позоришта предају том друштву тантијеме од 10 до 12 процената, али се његова права од најновијег време амо протежу на све позорнице у провинцији и у свим земљама, које су с Француском склопиле литерарну конвенцију. Свуде пази на тако зване „прераде“ француских оригиналa и уме лепо да инкасује део, који му припада, Целокупни приходи те дружине износили су године 1885. свега 1.300,000 франака а године 1900. порасли су на 3.740,000 франака. Године 1891. подељено је удовица-ма и деци члановâ те дружине до неких 1.250,000 франака. Авторско право та дружина продужава путем слободних уговора куд и камо преко законитога рока, те још и данас добијају тантијеме не само наследници Боаљдеа, Херолда и Гретрија, него се у корист благајни за потпомагање инкасују тантијеме, кад год се прикаже који Расинов или Молијеров комад.

У таквим приликама није ни чудо, што је настала права драмска поплава. Сваке се године у Француској прикаже до неких седам стотина нових комада, стотина само у Паризу. Па ипак управитељи не престано говоре о некој позоришној кризи. Врло се мало комада одрже на репертоару. Од оних сто комада, што у Паризу го-дише пређу преко позорнице, можда се још за двадесет само зна после године дана, а највише ако их је пет донело велика прихода. Глумци су у главном и сувише благи, кад пресуђују нове комаде, и веома протежирају младе писце. Једини је ту изузетак *Théâtre Français*. Онде осим публике гледају и слушају још и попреја славних предака. Прикаже ли се сувише весео комад, свако га тера у *Vaudeville* а дође ли на позорницу сувише озбиљна глума, свако се тужи да му је дуго време.

С позориштем је данас, и у Француској, спојена цензура. Само се она у Паризу, паметније него другде, нарочито брине за то, да се о њој много не говори. На осам или десет дана пре првог приказа мора се сваки комад у два примерка до-ставити испитној комисији у министарству просвете. Ту комисију сачињавају њих

четворица, који имају титулу „*Inspecteurs des théâtres*“. Учини ли им се које место незгодно, не свиди ли им се која реч, а они онда дозвоу управитеља и учтиво захтевају, да се побрише то место или та реч. Писац се отима, обе странке мало попусте и преговарање се обично заврши пријатељском погодбом. За време царева била је цензура много строжија. „*Diane de Lys*“ није пуних осам месецâ смела да се јави на позорници, „*Notre Dame de Paris*“, од Виктора Ига и Шекспиров „Цар Лир“ припуштени су били тек подобро поткресани а о комаду „*Madame de Montespan*“, од Арсена Хусеја изјавили су цензори, ако се прикаже, повредиће обзире спрам суверене власти тим, што износи на пазар кажњиве страсти Луја XIV. Од двадесет година ама забрањено је било у Паризу свега само десет комада, међу њима и три дипломатским путем. Неки је „*Mahomet*“ био забрањен на жељу Турске, неки „*Juarez*“ на жељу Аустрије, а неки „*L' Officier bleu*“, на захтевање Русије. Сардуов „Термидор“ и Вагнеров „Лоен-грин“ скинути су били са репертора по налогу министра унутрашњих дела због граје о првој представи. Строго је забрањено глумцима, излазити у масци живе познате личности без њене изречне дозволе. У осталом су француски цензори прилично немоћни. Нису у стању извести своје одлуке. Што они побришу, то се о другој представи већином без по бриге изнесе и ни каква се власт не умеша. Полицијске чиновнике, који су у позоришту, мрзи да упоређују цензурисани рукопис са дијалогом, или се чине као да не чују. А то је отуда, што међу управом лепих вештина у министарству просвете и међу префектуром полиције пост ји традиционална саревњивост.

Још нека друга стара часна институција преживела је краљевину и царевину, а то је: клака. Њени шефови нису, до душе, више онако славни као некада. О Даријису, том сврзимантији, о некадањем фризеру Плезиру, о Сотону, Моншоту и Огисту дуго се још говорило после њихове смрти. У Огиста је Верон хвалио чак фини укус и погођени уметнички суд, а

исто тако и тактичку му вештину, са којом је умео на згодним местим да изазове тапшање.

За одношај тих плаћених ентузијаста према глумцима, чак и најславнијим, карактеристично је писмо, које је неки клакер писао славној Рашелци. Тој се трагеткињи једаред учинило, као да партер није тако одушевљен као иначе. Рекоше јој, да се разболео шеф клаке, те да га данас заступа неки колега му. Кад је овај чуо, да се трагеткиња тужи, а он седне па јој напише ово писмо: „Не могу да останем под притиском прекоре, који се на ме осули из уста, као што су Ваша. При првој представи ја сам се лично заузео тридесет и три пута; триред смо изазвали тапшање, четири пута смеј, дваред потресеност; по седиштима се свет већ почeo љутити и викати нам: „На поље!“ Моји су момци добро пазили. Свестан о својој поштовања достојној ревности, усуђујем се замолити Вас, да имате обзира према мени.“

Клакери се деле на три врсте. Првој се плаћа два франка за једно вече; друга се задовољава слободном улазницом а трећа плаћа половину цене. Прави успех никад још није могла клака да изнуди, јер ако претера, дражи осталу публику на отпор и онда буде опасна по писца. Као да ће скоро и изумрети. Но то као да не ће глумцима бити баш бог зна како мило.

Публика је и у Паризу у новије време много хладнија према позоришту него пре. Попустила је посета, а с њом и приходи. Томе су од чести криви силви етаблисмани, који су постали у новије време, а за један се или два франка доста у њима може и видети и чути. Стоји, да су бруто-приходи париског позоришта огромно порасли, али још већма расходи. А приходи се и мењају преко године. Просечни приход Théâtre-Français'a износи месеца марта 268.000 франака, августа 69.000 франака; у Комичној Опери маја 214.000 а јулија 64.000 франака. Већина позоришта је у рукама деоничких друштава; нема сад више управитеља, који раде својим капиталом. Ризик је врло велик, јер осим оних

десет до дванаест процената од бруто-прихода, што их од сваке представе добија „Société des auteurs et compositeurs dramatiques“, припада једанаест процената сиротињском фонду. Па уз то још трошкови око опреме. У Théâtre-Français'у су малени; ту изнесу каткад само 3000 франака, али да се инсценише каква глупа феерија, као што је „La poudre de Perlimpimpin“, потребно је често 300.000 до 350.000 франака. Финансијски најопасније предузеће је Велика Опера, у које годишњи издаци износе четири милијона. Додатак из краљевске цивилне листе износио је године 1829. скоро један милијон, ма да су Великој Опери сва париска позоришта, изузевши Théâtre Français, Комичну Оперу и Odéon, даље све забаве по гласу неког старог, од Наполеона I. године 1811. успостављеног закона, морали давати пет процената од својих бруто-прихода. Луј Филип је за Велику Оперу одредио годишњу субвенцију од 800.000 франака, која је од то доба остала непромењена а данас се већ давно с њом не излази на крај. Но светска изложба од године 1899. учинила је, те се целокупна билансија последњих осам година не завршује дефицитом, него суфицитом од 200.000 франака.

О ложе у Великој Опери још је једнако велика јагма. Отмен свет и богати финансијери хоће по што по то да имају ложу у Великој Опери. Породице, које су материјално оронуле, не напуштају своје претплате, али испод руке издају своју ложу другом. На жалост париско друштво не долази у оперу, да слуша, него да га виде и да се разговара. Долазе за време другога чина или у почетку трећега, и не остврећу се на оно, што бива на позорници, него се гласно разговарају. Типине и пажње има само, кад је балет. То тако хоће традиција. Интересовања за музiku и певање показују само странци. Без њих опера не би могла живети. Посета је по правилу слаба. Криве се обично велике цене. Но да то не стоји, доказује покушај, који је пре девет година учинио тадашњи управитељ Велике Опере Бертран. За неке представе обаљена је била цена

седишту у партеру са 14 на $2\frac{1}{2}$ франка. Нижја класа, на коју се рачунало, није до- лазила. Берtran, који је био велик инду- стријалац, понуди седишта својим радни- цима за франак и нјупосле и бадава. Њих ни од корова. Али сад они, који су иначе плаћали 14 франака, стадоше долазити само на те представе, кад им је ваљало плаћати само $2\frac{1}{2}$ франка, а кад су биле пуне цене, остајао је паркет празан.

Највеће је приходе париској Великој Опери донела до сад Гунодова „Маргита“ и дела Рихарда Вагнера. Мајербер је тек трећи.

На завршетку свога чланка говори Д' Авнел још о путничким дружинама, код којих и у Француској као свугде влада глад и немаштина, и о позоришним аген- тима, за које са Сарсејем вели: „Већина од њих су пијавице, које уметницима ис- савају новац и које до очајања доводе управитеље у провинцији.“ За тим баца по- глед још и на Café chantants, где прика- зивачи иду од стола до стола па купе. „Ту“ — вели — „нема више ни разго- вора о драмској уметности; ту се може само говорити о трговини белим робљем. Од позоришта су ту остале још само даске.“

ИСТОРИЈА.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Главна скупштина „Друштва за српско на- родно позориште“ одржана је 28. нов.(11. дец.) о. г. После оверења скупштинских чланова поздра- вио је и отворио председник друштвени др. Лаза Станојевић скупшину. За тим је једногласно на повољно знање узет годишњи извештај управнога одбора о раду му. — На основу извештаја управним одбором и скуп- штином изасланих прегледача рачунских из- дате су разрешнице за рачуне благајнику Д. Манојловићу и књиговођи Аркадији Марковићу. — За супер-ревизоре рачуна за год. 1902/3. изабрани су: Никола Петровић из Ст. Пазове, Лаза Милошев и Аркадије Ва- рађанин. — Извештај привремене управе о раду позоришне дружине узет је на знање и управа исте поверена је на годину дана Д. Рујићу. Исти је тражио, да се после своје 42-годишње службе стави у пензију, али скуп- штина није пристала на то. — Према уставу обновљена је трећина управног одбора, и иза- брани су: у позоришни одсек: др. Јован Јовановић, у Каменици. (Заменик: А. Ва- рађанин), др. Милан Савић, Милан А. Јо- вановић, др. Ђорђе Дера; — у економски одсек: др. Јован Вујић у Сомбору. (Заменик: Милош Мијатовић), Никола Ј. Поповић у Митровици, (Заменик: Паја Гостовић), Васа Муачевић у Осеку. (Заменик: др. Ми-

лан Давидовац), Каменко Ј. Јовановић у Панчеву. (Заменик: Ђуба Стефановић). — Утврђени су прорачуни за годину 1903. — По предлогу управног одбора брисан је завештај Тителске општине у износу од 600 круна; пошто надлежна власт тај завештај, учињен још год. 1862., није одобрила. — Овлаштен је управни одбор, да може кућу у Араду, коју је Гавра Јанковић друштву оставио, продати, али не испод 22.000 круна. — Узет је на повољно знање извештај, да су начеоник др. Л. Станојевић и подначеоник А. Хаџић лично поздравили у име позоришта Змај-Јована Јовановића у Каменици приликом прославе 70-годишњице његове. — Пошто су изабрана десеторица чланова, који ће оверити скупштински записник, закључио је председник скупшину у 11 и по сата пре по дне, захва- ливши члановима, који су дошли на скупшину и тиме своју љубав према народном позоришту засведочили.

(Српска народна позоришна друžina у В. Кикинди.) Из Мола дошла је наша народна по- зоришна друžina у В. Кикинду и ту се ба- вила од 18. септембра до 14. новембра о. г. За т. време давала је 34 представе, и то 21 у претплати и 13 ван претплате. Недељом и свећем даване су представе за народ с оба- љеним ценама, а приређена је и једна пред- става за децу и ђаке, посље по дне. Прикази-

вани су ови комади, а овим редом: У четвртак, 19. септембра: „Иво кнез од Семберије“ и „Обичан човек“. — У суботу, 21. септембра: „Нитуш“. — У недељу, 22. септембра: „Горски вијенац“. Свечана представа с „Прологом“ и „Аптеозом“ као „Епилогом“. — У уторак, 24. септембра: „Васантасена“. — У четвртак, 26. септембра: „Као пиле у кучинама“. — У суботу, 28. септембра: „Нарцис“. — У недељу, 29. септембра: „Бидо“. — У уторак, 1. октобра: „Тако је морало бити“. — У среду, 2. октобра: „Кинематограф“. — У четвртак, 3. октобра: „Максим Ћиројевић“. — У недељу, 6. октобра: „Задужбина цара Лазара“. — У уторак, 8. октобра: „Роман сиромашног младића“. — У четвртак, 10. октобра: „Мена“. — „Медвад“. — „Љубавно писмо“. — У суботу, 12. октобра, први пут: „Одметник“. — У недељу, 13. октобра: „Сеоска лола“. — У понедељоник 14. октобра: „Слободарка“. — У четвртак, 17. октобра: „Мраморна срца“. — У суботу, 19. октобра: „Мали људи“. — У недељу, 20. октобра: „Краљевић Марко и Арапин“. — У уторак, 22. октобра: „Првени талар“. — У четвртак, 24. октобра: „Доктор Робин“. — „Лепа Галатеја“. — У суботу, 26. октобра: „Циганин“. — У недељу, 27. октобра: „Сађурица и шубара“. — У уторак, 29. октобра, први пут: „Цар Душан Силни“. — У четвртак, 31. октобра: „Врачара“. — У суботу, 2. новембра: „Пучина“. — У недељу, 3. новембра: „Шокица“. — У уторак, 5. новембра: „Риђокоса“. — У среду, 6. новембра: „Господар од ковница“. У корист пензионом фонду глумачком. Ѓча Даница Богданка из Љубави према народном позоришту приказала је Клару. — У четвртак, 7. новембра: „Франсијон“. — У петак, 8. новембра: „Милош Обилић“. — У недељу, 10. новембра: „Пустињаково звono“. — У понедељоник, 11. новембра: „Хајдук Вељко“, с Аптеозом. — У уторак, 12. новембра: „Мајчин благослов“. Госпођица Т. Адамовићева из Љубави према народном позоришту приказала је Шоншону. Управа Српског Народног Позоришта изјавила је најусрднију захвалност своју родољубивој публици велико-кикиндској, а нарочито ратарском сталежу, на великој љубави, коју су доказали тиме, што су вољно, ревносно посећи-

вали позоришице представе и тиме и опет сјајно и делом посведочили, да им оистанак и напредак српског народног позоришта заиста на срцу лежи.

(Српска народна позоришка дружина у В. Кикинди.) О бављењу наше српске народне позоришице дружине у В. Кикинди донео је „Браник“ у свом 152. броју овај извештај из В. Кикинде: „Ономадне имадосмо у нашој вароши одличног госта грофа Андора Фештетића, главног надзорника свију позоришта у целој Угарској. Он је, као што рече А. Хаџићу, који га је на железничкој станици дочекао и поздравио, дошао да види у овај мах само једну представу нашег народног позоришта, које је стекло лепа имена и гласа у целој Угарској. Уједно се обрадовао, кад је разабрао, да се даје „Риђокоса“. У његовој пратњи налазили су се: Коломан Месарош, директор земаљског позоришног удружења, и др. Евђеније Јановић, сада директор мађарског позоришта у Сегедину. Они су видљивим знацима допадања пратили целу представу и том допадању свом давали су више пута и бурна израза, тако, да су се морале поновити многе песме, које су Спасићка и Добриновић певали. Скупна игра и певање наших глумаца и глумица тако им се допало, да су замолили А. Хаџића, да их одведе на позорницу, да се упознају са нашом дружином. После другог чина одвео их је Хаџић на позорницу, где је нарочито гроф Фештетић похвалио добру, промишљену игру наших глумаца, који сви скупа стоје на висини свога задатка, као што рече. Затим је са многим члановима проговорио по неколико речи и опростио се с њима на најпријатељски начин. На свршетку представе изјавио је гроф Фештетић А. Хаџићу своје потпуно задовољство са приказом наших глумаца и обећао му је, да ће и опет доћи, да види по једну представу нашег оригиналног и квалитетног модерног комада. И гроф Фештетић и цела му пратња били су гости нашег градоначеоника дра Живка Богдана.“

(Српска народна позоришка дружина у В. Кикинди) О бављењу наше српске народне позоришице дружине у В. Кикинди донео је „Браник“ у свом 156. броју овај извештај из В. Кикинде: „Наše народно позориште завршило

је код нас рад свој 3. новембра о. г. са врло лепим и моралним и материјалним успехом. Оно се бавило у нашој средини од 18. септембра до 14. новембра о. г. и за то време давало је 34 представе, и то двадесет и једну представу у претплати и тринест ван претплате. Недељом и свецем биле су представе за народ са обајеним ценама, а давана је и једна представа за ђаке и децу. С хвалом и похвалом морамо да споменемо две наше изврсне дилетанткиње, госпођу Данициу Богданку и госпођицу Тинчику Адамовићеву, које су из љубави према нашем народном позоришту ступиле на позорницу и кућу дунком нашули. Г. Д. Богданка као Клара у „Господару од ковница“ добро промишљеном и још боље изведеном игром својом доказала је да је у њој изгубљена велика глумица. Она је приказала Клару у корист пензионом фонду глумачком а тиме је постигла то, да се исти фонд умножио са шест стотина круна. И г. Тинчика Адамовићева као Шоншона у „Мајчином благослову“ и животом, фином ниансованом игром својом и лепим уметничким певањем својим и красном појавом својом очарала је нашу публику тако, да је морала на бурно захтевање поновити готово све песме, којих има пуно у том комаду. И материјалан успех тога вечера био је сјајан; пало је на каси преко шест стотина круна. Нека је тим нашим ретким родољубивим Српкињама изречена слава и хвала на тој њиховој великој љубави према позоришту нашем, у чије име лепо и топло им се захвалио г. А. Хацић. Све у свему резултат је био сјајан: сувишка је било преко хиљаду круна, а представа у корист пензионом фонду глумачком донела је, као што наведосмо, око шест стотина круна. Евала нашим увек дличним Кикинђанима, који су и делом а не тек празним речима заједници, да им напредак и опстанак нашег позоришта заиста на срцу лежи. Нека је хвала и нашем ратарском сталежу, који је, к'о што то рече г. А. Хацић, обилатом посетом позоришних представа показао своју велику љубав према народном позоришту нашем, тој најнароднијој просветној установи нашој. Нека је хвала и признање и нашим честитим глумцима, који су игром својом заиста осветили образ свој српски, а то им је признао и главни

надзорник свију позоришта у Угарској г. гроф Андор Фештетић, кад је оно к нама дошао био и приказ „Риђокосе“ гледао.

(Српска народна позоришна дружина у Панчеву.) О доласку наше српске народне позоришне дружине у Панчево доноси „Браник“ у свом 159. броју овај извештј из Панчева: „Наша народна позоришна дружина, која нам је у свако доба добро дошла, стигла је у нашу средину 14. новембра из В. Кикинде и отпочела је рад свој 16. новембра. У првој седници нашег месног позоришног одбора, у којој се срећивао репертоар, председник одборски Паја Јовановић тумачио је само мисли одборских чланова, кад је рекао, да је Панчевцима увек мило, кад могу у средини сејој поздравити подначеоника и шег народног позоришта г. А. Хацића, а тако исто и поч. управитеља наше позоришне дружине г. Д. Ружића. Г. А. Хацић у отпоздраву свом изрекао је у име народног позоришта своју захвалност нашем месном позоришном одбору, а нарочито млађим члановима одборским, који су ревним заузимањем и пожртвовним прегалаштвом својим много допринели томе, што је претплата у овај мах изнела око 6000 круна. Заиста сјајан успех! Још ако и представе ван претплате буду добро посећиване, а томе се можемо надати, онда ће наше позориште, као и до сада увек, имати лепа сувишка код нас. Дај Боже да тако буде!“

ХРВАТСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(За напредак хrvatskog народног позоришта.) Због познатих догађаја у Загребу почела је тамо позоришна сезона тек 20. новембра о. г. у место 1. септембра. Том приликом донео је „Obzor“ ову патриотским духом задахнуту лепу опомену: „Допустите, да и ја рекнем своју, јер ми се чини да је потребно, да свако рекне оно, што му је на души, па да за времена уклонимо бездну, у коју бисмо могли сви скупа срнути. Тако су даване три вечери представе у новој позоришној сезони, и већ су се наслагала — по мом личном схваћању — три исконска греха у изјавама наше казалишне критике, који би могли довести до неслуђене катастрофе. Прво, давана је драмска феерија „У знаку крија“. Сви смо били на представи, и видели смо, што је. Уживали смо, упознавши се са досад нам непознатим стилом, да тако рекнем:

англосаксонске драматске уметности. Ово је дакле стил, који се у очима казалишног опћинства половице европских континената сматра најлепшим и пајз однијим сценским продуктима данашње англосаксонске расе. За њих се Шекспир и „литерарство“ средње-европских драматичара преживело. Енглези и Американци хоће, да им се душа узнесе величим осећајима, а око наслади складним и сјајним призорима. Код нас се — и по признању свих тих критичара — давао тај комад најсјајније. Али они нису хтели, да приме оно, што им се даје; они су тражили у делу сасвим нешто друго. Било им је главно, да прозру: је ли дело од „високе књижевне вредности, или није!“ И рекоше, да није. Добро. Шта сад? Сматрајући се гласилом јавности, потанко о том разглабају и уче посетиоце, да дело није литерарно, дакле, да не вреди ићи га гледати. Драма, дакле, за коју се рачунало, да може и да треба неколико пута да напуни кућу, има да се скине с репертоара. Критика је рекла, да није литерарна. И већ се код репризе опазио успех њезина писања; позориште је било пола разното. Дело, које је специјално писано и изнашано за велико опћинство,пало је, јер „мало“, шта више најмање наше казалишно опћинство — литерарно — сугерира широкој публици, да јој се не свиди оно, што јој се фактично свиђа. Водиоци народне књижевности траже дела „књижевне вредности“. На част им!

Да се даје Чеховљев „Ујак Вања“ — ванредно „књижевно“ дело. Ова драма већ саја собом не може имати привлачивости за широко опћинство. То је бисер за избранике, каквих нема много међу нама, и за које морамо свим дозвољеним и недозвољеним средствима разбуђивати интерес у опћинству. Већ стрепим чекајући сутрашњу критику. Сви ће оцењивачи имати под пером фразу „дело књижевне вредности“ — а то значи преведено у свакидашњи језик: Ви, који сте могли уживати и који сте заиста и уживали у „Знаку крижа“, немојте више ни долазити на репризу, то није за вас. Дакле, на „некњижевне“ представе не дозвољавамо ми, критичари, да идете, а на „књижевне“ не ћете и не можете доћи, па да вас и за уши повучемо — ерго: фапит? Систематским путем одбијамо од казалишта!

Господо! Руку на срце. Знате ли ви,

шта радите? Никад хрватско казалиште није требало толико свестране помоћи као сада, а никад је није имало тако мало као данас. Ако наша критика устраје на стази, којом је пошла, могло би се догодити оно, што се већ почело поговарати у извесним круговима. Будимо људи и патриоте! Прашко „Народно дивадло“ за Чехе је свето, и јао ономе, који би се нехажно и без поштовања усудио такнuti у светилиште народне културе. Чему то класифицирање у „књижевне“ и „некњижевне“ драме! То није мерило, по којему се одгаја и води опћинство. И нема тога казалишта на свету (осим интимних и академских), које би се смело и могло водити само књижевним амбицијама. Казалиште у првом реду мора остати казалиште. Треоа да донаша добре ствари, које тражи и народни дух и жеља непоквареног опћинства. Колико ће наше казалиште донети „књижевних“ ствари и хоће ли критика бити задовољна с избором и извађањем њиховим, то ће се видети и реасумирати за три четири месеца или на крају сезоне. За сада треба имати поверења у вештачку руку дничног Мандровића и помагати му.“

ПОЗОРИШТЕ.

(О изазивању писаца и глумаца.) У Француској писац прије премијери свога комада никада не излази на позорницу, већ редитељ објављује публици име пишчево. Код премијере је уобичајено, да редитељ оно, што има да каже, отпочне поздравом: „Mesdames... Messieurs.“ Ако је пак председник републике на представи, до сада је вредила ова формула: „Monsieur le President“ (дубок поклон према председнику ложи), за тим: „Mesdames... Messieurs“ (учтив поклон према публици). Но недавно десило се у позоришту Théâtre Français приликом представе драме „Загонетка“, коју је написао Хервије, да је при свршетку представе, којој је и Лубе, председник републике, присуствовао, секретар Силвен (Silvain) стао на позорницу и саопштио име пишчево, не поздрављајући претходно ни председника ни публику. Ово необично поступање веома зачуди публику. Да ли је то Силвен учинио на своју руку? Или је директор Кларти (Claretie) хтео да избегне да се поздрави председник и публика?

И то питање реши се на прост, али сасвим париски начин. Скромноте Лубету били су ови комплименти и говори редитеља већ досадни, заједно са дубоким театралним поклонима, па је молио, на пријатељски начин, да то од сада изостане. Па пошто Силвен није смео рећи: Monsieur le Président, морао је изоставити и оно „Mesdames“ и „Messieurs“. Но тиме нису отклоњени позоришни поздрави у Паризу, Први тенор и даље ће се захваљивати погледима пуним чежње, глумица, која игра наивне улоге, учиниће грациозан „Knix“, дебитанткиња, која се први пут појављује на позорници, поклониће се и даље сметено и збуњено, а звезде глумачког неба клањаће се краљевском достојанственошћу, слављеници — јубилари — излазиће на позорницу и даље тронути, руком на срцу, и маркирати сузе у очима. И тиме ће се Парижани утешити.

При аплаузима у бечком Бургтеатру глумци се не смеју појављивати ни захваљивати. Једино, приликом јубилеја, слављеник изузетно сме да се појави и топлим речима да захвали на одобравању. У царској опери, у Бечу, ограничен је број изложења пред рампу у знак захвалности. У обичним приликама певачи смеју излазити три пута. Ја сам један једини пут доживео, да је оркестар царске опере поновио једну пијесу То је било приликом премијере Маскањијеве опере, Amico Fritz, кад је оркестар морао поновити Intermezzo. До душе то није било због ванредног извођења, колико због душевне емоције, јер уз љупку, идилску музiku ове опере страховито контрастује она бурна и страсна музика у Intermezzу која изражава читав душевни покрет у носиоцу главне улоге — Фрицу.

Наша наивна публика воли победнике, а мрзи интригане. Једва ће какав уметник у нас добити аплауз, ма најбоље играо, ако му је карактер улоге антипатичан. Највише одобравања у нас налазе глумци после сцена, кад се добро извичу. На такво бурно одобравање наилази и статиста, ако се појави као победник и донесе непријатељску заставу. У нас није ограничен број изложења пред рампу. Наша публика има и једну лепу црту. На жалост, само за стране, миле гости, баш као и талијанска, те такве уметнике обасипа цвећем.

ЧИТУЉА.

(† Јанко Тодосић.) Тај врсни члан наше народне позоришне дружине преминуо је после врло дуга и мучна боловања на два дана пред Велику Госпојину ове године у Београду у државној болници. Покојни Тодосић родио се у Брђанима у чачанском округу у Србији, године 1855. По што је дуго времена глумовао по путничким дружинама, дошао је пре десетак година у нашу народну позоришну дружину, којој је остао веран члан све до смрти своје. У Новом Саду је први пут изашао на позорницу године 1895. као Милош Обилић у „Задужбини“. На позорници био је угледна и пристала појава и решавао је посдерене му задатке савесно и вешто. Највећма се истакао као салонски сметењак и бонвиван, но и у другим улогама умео је свагда да створи ваљане и погођене ликове. Важније му улоге биле су: Де Сен Реол у „Досадном свету“, Ђурђе Дејанов у „Дојчин-Петру“, Стева Грабић у „Честитам“, обрштар Срнић у „Границарима“, пандур Риста у „Саћурици и шубари“, Шаплу у „Нервозним женама“, лађман Јаснић у „Рату у мирно доба“, Флотвел у „Распинући“, песник Кааталехос у „Златном мајдану“, Попрадија у „Господској сиротињи“, Козински у „Разбојницима“, Бодар у „Булинаровима“, Бевалан у „Роману сиромашиог младића“, Исидор у „Цезареву тестаменту“, Свишунов у „Чикиој кући“, гроф Слизгавски у „Чанколизима“, Влахо Блашић у „Завету“, Виље у „Присним пријатељима“, Фурсиније у „Себичњаку“, Чавлић у „Јасмини и Ирени“, Ернесто у „Сестрама“, Шантрен у „Женском пријатељу“, др. Муравин у „Самртој замци“, Јушија у „Две љубави“, Едгар у „Цару Лиру“, Дивал у „Дуплој луници“ итд. За покојником тугује верна му љуба Марта, такођер вредан члан нашег пародног позоришта, и четворо деце, две кћери и два сина. Најстарија кћи му, Данница, уodata је на Цетињу за секретара у министарству спољашњих послова Илију Вулетића, млађа, Милена, с лепим успехом се огледала у глумачкој уметности; старији син, Драга, учи гимназију у Новом Саду, а мезимац, Мирослав, (Бата) још је уза своју уцвељену мајку. Нека је вечан спојен честитом Јанку Тодосићу!

ИЗДАЈЕ УПРАВА СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА.